

10

**Millî Mücadele
Döneminde
Niğde**

**Niğde
During
the National Struggle**

İbrahim Öztürk

Millî Mücadele Döneminde Niğde

*İbrahim Öztürk**

Özet

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Niğde 11. Yüzyılda Selçuklu hâkimiyetine girmiş, Osmanlı döneminde sancak statüsünde idari bir birim olarak önemini korumuştur. Mondros Mütarekesi Osmanlı Devleti için I. Dünya Savaş'ını sona erdiren geçici bir ateşkes antlaşması olmaktan ziyade, siyasi, askeri ve ekonomik içerikli hükümlerle devletin bağımsızlığını fiilen ortadan kaldırmış, Anadolu topraklarını işgale açmıştır. Mütarekenin ardından İtilaf devletleri savaş esnasında yapmış oldukları paylaşım planlarını devreye sokmuşlardır. Anadolu'da İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan işgalleri başlamıştır. Niğde bu süreçte işgal edilmeyen yerleşim yerlerinden biridir. İşgaller karşısında İstanbul Hükümeti'nin teslimiyetçi politikalar izlemesi üzerine ülke genelinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmaya başlanmış, işgallere karşı protesto ve mitingler düzenlenmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmesinden sonra bölgesel olarak başlayan direniş ulusal bir nitelik kazanmış ve Millî Mücadele'ye dönüşmüştür. Bu süreçte Niğde'de de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuş, işgaller protesto edilmiştir. İzmir'in işgalinin hemen ertesi günü 16 Mayıs 1919'dan başlayarak işgallere karşı İstanbul Hükümeti'ne protesto telgrafları gönderilmiştir. Niğde'den Sivas Kongresi'ne üç temsilci gönderilmiş, bunlardan Mustafa Bey (Soylu) Heyet-i Temsiliye içerisinde yer almıştır. Niğde halkı Millî Mücadele'ye destek olduğu gibi fiilen Güney ve Batı cephesinde savaşlarda yer alarak her türlü fedakârlığı yapmıştır. Özellikle Güney cephesinde Pozantı'nın kurtarılmasında Niğde ve çevresinden katılan gönüllüler etkili olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler

Niğde, Millî Mücadele, Mustafa Kemal Paşa, Niğde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

* Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, iozturk[at]ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0431-9433

Niğde During the National Struggle

Abstract

Niğde, which has been home to many civilizations throughout history, came under Seljuk rule in the 11th century and maintained its importance as an administrative unit with the status of a sanjak during the Ottoman period. Rather than being a temporary armistice treaty that ended World War I for the Ottoman Empire, the Armistice of Mondros de facto abolished the independence of the state with its political, military and economic provisions and opened the Anatolian lands to occupation. After the Armistice, the Entente states put into effect the distribution plans they had made during the war. British, French, Italian and Greek occupations started in Anatolia. Niğde is one of the settlements that were not occupied in this process. In the face of the occupations, upon the Istanbul Government's surrenderist policies, Mudafaa-i Hukuk Societies began to be established throughout the country, and protests and rallies were organized against the occupations. After Mustafa Kemal Pasha moved to Anatolia, the resistance that started regionally gained a national character and turned into the National Struggle. In this process, the Mudafaa-i Hukuk Cemiyeti was established in Niğde and the occupations were protested. Starting from May 16, 1919, the day after the occupation of Izmir, protest telegrams were sent to the Istanbul Government against the occupations. Three representatives were sent from Niğde to the Sivas Congress, and Mustafa Bey (Soylu) took part in the delegation. The people of Niğde supported the National Struggle and made all kinds of sacrifices by actually taking part in the wars on the Southern and Western fronts. Especially in the liberation of Pozantı on the Southern Front, volunteers from Niğde and its surroundings were effective.

Keywords

Niğde, National Struggle, Mustafa Kemal Pasha, Niğde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

1. Giriş

Niğde ve çevresi tarih boyunca çok sayıda medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır.¹ Bölge 11. yüzyıldan itibaren Türk hâkimiyeti altına girmiştir.² Önce Selçuklu, akabinde beylikler (Karamanoğlu, Eretna vb.) ve devamında 1470'ten itibaren Osmanlı şehirde hâkimiyet tesis etmiştir.

Niğde şehrinin Selçuklu ve Osmanlı döneminde şehir/sancak statüsünde bir idari birim olmuştur. Osmanlı Devleti'nde önce Karaman Eyaleti, akabinde Konya Vilayeti'ne bağlı sancak merkezi olarak idare edilmiştir. 1915 yılında ise Niğde müstakil liva statüsüne kavuşmuştur. Cumhuriyetin kuruluşunu takiben yeni oluşturulan vilayetlerden biri de Niğde'dir.³

Birinci Dünya Savaşı sonrası Mondros Mütarekesi hükümlerine istinaden Anadolu'da işgaller başlayınca İstanbul Hükümeti'nden ümidini kesen Anadolu kentleri vatanseverler öncülüğünde bölgesel direniş cemiyetleri kurmaya başlamışlardır. Niğde ve çevresi de Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin ilk kurulduğu yerlerdendir.

2. Millî Mücadele'nin Hazırlık Sürecinde Niğde

Osmanlı Devleti, 1914-1918 yılları arasında katıldığı Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış ve Mondros Mütarekesi'nin imzalaması ile adeta fiili varlığı sona ermiştir. Mondros Mütarekesi ile beraber Türkiye'de İtilaf devletleri tarafından haksız işgaller başlamıştır. İşgaller karşısında İstanbul Hükümeti'nin teslimiyetçi bir politika izlemesi üzerine Anadolu'da bölgesel Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmaya başlamıştır.

¹ Bunlar arasında Hitit, Asur, Frig, Makedonya, Pers, Roma ve Bizans gibi medeniyetler yer almaktadır. Roma ve Bizans devrinde Niğde çevresinde Tyana (Kemerhisar) ile Lülüve (Ulukışla çevresinde) şehirlerinin önemli yerleşim yerleri olduğu bilinmektedir. Bölgenin 7. ve 10. yüzyıllar arasında Arap akınlarına maruz kaldığı ve bu akınlarda başta Tyana olmak üzere çok sayıda yerleşim yerinin hasar gördüğü bilinmektedir. Gülin Öztürk, *Niğde Sancağı Merkez Kasabası Asar-ı Atika Defteri*, Konya: Kömen Yayınları, 2012, s. 9-18; Nevzat Topal, "Tyana ve Çevresine Yapılan Arap Akınları", *Niğde Tarihi Üzerine*, Ed. Prof. Dr. Musa Şaşmaz, İstanbul: Kitabevi, 2005, s. 17-23; Emin Toroğlu, *Niğde İli Yerleşmeleri ve Lokasyon Planlanması*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 97-118.

² Niğde, 1071 Malazgirt zaferi sonrası Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşması sürecinde önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Anadolu'da başlayan Türk hâkimiyeti sürecinde Malazgirt'ten sonraki ikinci önemli başarı olan 1176 Miryakefalon zaferinde Niğdeli askerlerin başarılarından dolayı Niğde'ye 'Pehlivanlar Yurdu' unvanı verilmiştir. Bkz. Ali Ertuğrul, *Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hâfidü'l-Halîk'i (Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak)*, C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015, s. 439; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1971, s. 234. 1243 Köseadağ yenilgisinden sonra Anadolu'da başlayan Moğol hâkimiyetine karşı ilk isyanlardan biri Niğde'de Hatiroğlu Şerafeddin tarafından gerçekleştirilmiştir. Hatiroğlu ve isyanı hakkında geniş bilgi için bkz. Nevzat Topal, "13. Yüzyılda Niğde Çevresinde Ortaya Çıkan Bir İsyân: Niğde Hatiroğlu İsyânı", *I. Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu*, Ed. Hüseyin Gönel, Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 246-258.

³ Nevzat Topal, *15.Yüzyılda Niğde*, Konya: Kömen Yayınları, 2018, s. 12-14; Nevzat Topal, "15. Yüzyılın İlk Yarısında Niğde'nin Siyasal ve Kültürel Yapısı", *I. Uluslararası Niğde Dil, Kültür ve Tarih Sempozyumu*, Haz. Mustafa Talas, Ankara: Nobel Yayınevi, 2012, s. 281-288; Öztürk, *Niğde Sancağı Merkez Kasabası Asar-ı Atika Defteri*, s. 26-28; Niğde çevresinin idari taksimatı hususunda geniş bilgi için bkz. Musa Şaşmaz, *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*, C. XII, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, s. 167-220; Musa Şaşmaz, "Aksaray'ın İdari Taksimatı", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 13 (October 2019), s. 130-153.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının Anadolu'ya geçmesinden sonra bu bölgesel cemiyetler yaygınlaşmış, Erzurum ve Sivas kongrelerinde alınan kararlar doğrultusunda ortak hedefe yönelmiştir.⁴

Mondros Mütarekesi Osmanlı Devleti'nin sadece savaşı terk belgesi değil, aynı zamanda, galiplerin, Osmanlı topraklarını paylaşma niyetlerini açıkça ortaya koydukları bir belgedir.⁵ Zaman içerisinde Anadolu'da Türk ve İslam varlığını yok etmeyi amaçlamıştır. Mütarekenin imzalanmasının ardından ilgili maddelere dayanarak Osmanlı kuvvetleri dağıtılmış ve silahları alınmıştır. İngiltere, Fransa ve İtalya kısa süre içerisinde Anadolu'nun önemli şehirlerini ve boğazları fiilen işgal etmiş, payitaht da gizli bir işgal altına girmiştir. İtilaf devletleri işgaller ile yetinmemiş, kurulması düşünülen Ermeni devleti için hukuki zemin hazırlamışlardır. Özellikle Fransızların işgal ettiği bölgelerde Ermeniler işgalci güçlerle birlikte hareket etmiş, taşkınlıklar yapmışlardır.⁶

İşgaller devam ederken Anadolu halkı, korku telaş ve belirsizlik içerisinde İstanbul Hükümeti'nden çare beklemiş ancak İstanbul Hükümeti işgallere karşı sessiz ve aciz kalmıştır.⁷ Örneğin savaş sonrası birliğinden terhis edilen bir Türk gencinin Maarif Nezareti'ne başvurarak Erzurum'da öğretmenlik yapmak istemesi üzerine, kendisine "Erzurum'un mukadderatı, yani hudutlarımız içinde kalıp kalmayacağı henüz belli değildir." denilmiştir.⁸ İstanbul Hükümeti'nin aciziyeti karşısında Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları kurtuluşun ancak topyekûn bir Millî Mücadele ile mümkün olabileceği inancıyla Anadolu'ya geçmiştir. Mitingler, genelgeler ve kongreler yoluyla bölgesel olarak kurulmuş olan millî cemiyetler ortak hedefe yöneltmiş, topyekûn bir İstiklal Mücadelesi başlamıştır.⁹

Niğde, Millî Mücadele'nin farklı safhalarında üzerine düşen görev ve sorumluluğu yerine getirmiştir. Niğdeliler Batı cephesinde önemli görevler üstlenmiş, Güney cephesinde ise Kuvâ-yı Milliye birlikleri ile birlikte Millî Mücadele'ye fiilen katılmışlardır.¹⁰

Mondros Mütarekesi sonrası gerçekleşen haksız işgaller karşısında, işgale uğramamış olsa da, Niğde'de de Anadolu'nun her bölgesinde olduğu gibi millî teşkilatlar kurulmuştur.¹¹ İlk teşkilatlanma Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında milletvekilliği de yapmış olan Muhiddin Bey (Soylu) tarafından yapılmıştır.¹²

⁴ İlhan Gedik, "Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920", *Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine*, Ed. Prof. Dr. Musa Şaşmaz, İstanbul: Kitabevi, 2008, s. 143-144.

⁵ Gedik, "Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920", s. 144.

⁶ Gedik, "Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920", s. 143-144. Koç, "Millî Mücadele", s. 17.

⁷ Gedik, "Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920", s. 144.

⁸ Nuri Yazıcı, *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi*, Konya: Damla, 1993, s. 38.

⁹ Gedik, "Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920", s. 144.

¹⁰ *Türk İstiklal Harbi IV'üncü Cilt Güney Cephesi*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2009, s. 75, 159, 162; Salih Özkan, *Cumhuriyet Döneminde Niğde (1923-1986)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1986, s. 18.

¹¹ Haluk Selvi, *İşgal ve Protesto*, İstanbul: Değişim Yayınları, 2007, s. 386-388.

¹² Özkan, "Cumhuriyet Döneminde Niğde (1923-1986)", s. 18; Faruk Yılmaz, *Kurtuluş Savaşı ve Sonrasında Niğde*, Niğde: Hamle Matbaası, 1998, s. 25.

3. Sivas Kongresinden TBMM'nin Açılışına Kadar Süreçte Niğde

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışının ardından, Havza Genelgesi, Amasya Genelgesi, Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresi ile birlikte Türk Milleti'nin işgallere karşı teşkilatlanma süreci başlamıştır. Erzurum Kongresi'nde 9 kişilik Heyet-i Temsiliye oluşturulmuştur. Böylece Türk Milleti adına karar verme yetkisi olan millî bir kurul ortaya çıkmıştır. Yetkileri Sivas Kongresi'nde tüm yurdu kapsayacak şekilde genişletilen, üye sayısı da 16 kişiye çıkarılan kurul, TBMM açılıncaya kadar yürütme yetkisini kullanmıştır.

Kongreler döneminde başlayan Millî Mücadele'nin teşkilatlanma çalışmaları Niğde ve çevresinde de gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Paşa 4 Eylül 1919 tarihinde Niğde 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey'e gönderdiği telgrafta Niğde ve çevresindeki teşkilatlanmadan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Kayseri civarında da benzer çalışmaların yapılmasını istemiştir. Telgraf metni şöyledir:

"11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey'e. Muhterem Efendim. Millet in istiklal ve saadeti uğrunda mukaddes mücahedeye bütün ruh ve mevcudiyetiyle pişvâ olan kumandan arkadaşlarımız meyanında zat-ı biraderlerini de görmekle ve himmet-i vatanperverleriyle Niğde ve havalisindeki Teşkilat-ı Milliye'nin gün geçtikçe taazzuv ve ikmal eylemekte olduğunu işitmekle cümleten müftehiriz. Kayseri cihetlerinde amal-i mukaddesat-ı milliyeye münafi bazı cereyan mevcut olduğu (...), ora havalisinin de vatanın saadet ve selametine matuf cereyana tâbiyetinin tamamen temini ve Teşkilat-ı Milliye'nin bir an evvel ikmalî hususunda himmet-i hamiyetperverleri rica olunur, efendim."¹³

Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen bu telgraf üzerine Niğde 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey, 3. Kolordu Kumandanlığına 22 Eylül 1919 tarihinde gönderdiği bir telgrafta Niğde'deki millî teşkilatın başarıyla çalışmakta olduğunu bildirmektedir. Telgrafta şu ifadeler yer almaktadır: "1- Niğde'nin Teşkilat-ı Milliyesine muvaffakiyetle çalışılmaktadır. 2- Konya'ya tâbi Ereğli, Karaman kazalarında teşebbüsümüzle müsmir bir netice elde edilerek oralarda cemiyetin teşekkül etmekte olduğu, 3- Konya'nın Koçhisar sancağında icra edilen teşebbüsat ile muvaffakiyet hasıl olarak şube reisi ile görüşüldüğü ve namusu üzerine kase m ettirilerek bâdema Konya'ya değil Niğde'ye asker sevk edilmesi taht-ı temine alındığı ve mezkûr beldenin ileri gelenleriyle fâş edilerek Teşkilat-ı Milliye'ye başlanmak üzere olduğu bera-yı malumat arz olunur."¹⁴

¹² Yılmaz, *Kurtuluş Savaşı ve Sonrasında Niğde*, s. 30; Selma Çamur, *Birinci Mecliste Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 18-19.

¹³ Belgenin orijinal görseli Alper Lütüfî Göncü tarafından hazırlanan *Arşiv Belgeleriyle Atatürk ve Niğde* isimli çalışmadan alınarak transkript edilmiştir. Bkz. *Arşiv Belgeleriyle Atatürk ve Niğde*, Haz. Alper Lütüfî Göncü, Niğde: T. C. Niğde Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022, s. 9.

¹⁴ Göncü, *Arşiv Belgeleriyle Atatürk ve Niğde*, s. 9.

Niğde, Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısı üzerine Sivas Kongresi'ne Mustafa Bey (Soylu), Halit Hami ve Dellalzâde Hacı Osman Efendi'yi delege olarak göndermiştir.¹⁵ Bu delegelerden Mustafa Bey Heyet-i Temsiliye üyesi olarak da görev yapmıştır.¹⁶

Sivas Kongresi'nin ardından çalışmalarını bir müddet Sivas'ta sürdüren Heyet-i Temsiliye 27 Aralık 1919 tarihinden itibaren Ankara'da çalışmaya başlamıştır. Burada İstanbul'da toplanacak olan son Osmanlı Mebusan Meclisi seçimleri için çalışmalarda bulunmuştur. 30 Aralık 1919 tarihinde Ankara'dan heyet-i merkeziyelere ve mahalli idarelere Mustafa Kemal Paşa imzasıyla gönderilen bir yazıda, seçilmiş olan mebusların isimlerinin süratle bildirilmesi istenmiştir.¹⁷ 4 Ocak 1920 tarihinde Niğde'den Ankara'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya doğrudan gönderilen bir telgrafta son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Muhiddin Bey, Nevşehirli Ata Bey ve Darülfünun müderrislerinden Niğdeli Mehmet Emin Bey'in seçildikleri bildirilmiştir.¹⁸ Benzer bir telgraf 10 Ocak 1920 tarihinde Ankara Müdafaa-i Milliye Heyeti Temsiliyesine çekilmiş olup bu telgrafta da Niğde'den Muhiddin, Ata ve Mehmet Emin Beylerin seçildikleri bildirilmiştir.¹⁹ Bu mebuslardan Mehmet Emin Bey 12 Ocak 1920 tarihli oturumda Meclis-i Mebusan'a divan kâtibi seçilmiştir.²⁰ Ata Bey ve arkadaşları tarafından da Maraş, Antep ve Urfa çevresinde yapılan mezalimler hakkında soru önergesi verilmiştir.²¹

Osmanlı Mebuslar Meclisi çalışmalarına devam ederken İtilaf devletlerinin baskısına dayanamayan Ali Rıza Paşa Hükümeti istifa etmiş, bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'dan, Kuvâ-yı Milliye yanlısı komutanlardan ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti şubelerinden İstanbul'a protesto telgrafları gönderilmiştir. Özellikle teslimiyetçi Damat Ferit Paşa'nın yeniden hükümet kurmaması için kamuoyu oluşturulmuştur. Niğde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından da 5 Mart 1920 tarihinde bir protesto telgrafı gönderilmiştir.²² I. TBMM'de Niğde Milletvekilliği de yapan Mustafa Hilmi (Soydan), meclis arşivinde bulunan Tercüme-i Hal kâğıdından anlaşıldığı üzere, sekiz arkadaşı ile beraber Padişah Vahdettin'e telgraf göndererek, Damat Ferit Paşa'nın tekrar sadarete getirilmemesini talep etmiştir.²³

¹⁵ Yılmaz, *Kurtuluş Savaşı ve Sonrasında Niğde*, s. 30.

¹⁶ M. Cemil Özgül, *Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'daki Çalışmaları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1989, s. 12-13.

¹⁷ Göncü, *Arşiv Belgeleriyle Atatürk ve Niğde*, s. 33.

¹⁸ Göncü, *Arşiv Belgeleriyle Atatürk ve Niğde*, s. 38.

¹⁹ Göncü, *Arşiv Belgeleriyle Atatürk ve Niğde*, s. 43.

²⁰ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, D. 4, C. I, 12 Kânunusani 1336, s. 2.

²¹ *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, D. 4, C. I, 12 Şubat 1336, s. 99.

²² *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, D. 4, C. I, 6 Mart 1336, s. 349; Mehmet Şahingöz, *Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası ve Tepkileri*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2001, s. 127-128.

²³ *TBMM Arşivi*, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

Niğde ve çevresi Millî Mücadele döneminde işgallere karşı protesto faaliyetlerinde bulunmuş vatan savunmasına da fiilen katılmıştır. Güney cephesinde, Adana ve çevresinde Fransızlar ve işbirlikçi Ermeni çetelerinin yoğun faaliyetlerine karşı Niğde Merkez ile Bor ve Ulukışla kazalarından giden gönüllüler fiilen mücadele etmişlerdir.²⁴

Sivas Kongresi sonrası Güney cephesi güvenlik bakımından üç kolorduya bölünmüştür. Bunlardan birinci bölge Niğde, Ulukışla, Kozan, Osmaniye hattı olup güvenlik işlerini Niğde'deki 11. Tümen sağlamıştır.²⁵ 11. Tümen'in komutanı önce Mümtaz Bey iken sonra Mehmet Arif Bey olmuştur. Bu cephede başında Tekelioğlu Sinan Bey'in bulunduğu Kuvâ-yı Milliye birlikleri Fransızlara ağır kayıplar verdirmiştir. 1919 yılı sonlarında bölgenin askeri sorumluluğu Batı Kilikya Cephesi Komutanlığına verilmiş; cephenin komutanlığına da Tekelioğlu Sinan Bey getirilmiştir. Sinan Bey Niğde'de bulunan 11. Tümen'den ve Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nden önemli yardımlar görmüş, önce Karaisalı'da faaliyet gösterip sonra tekrar Niğde'ye dönmüştür. Bölgedeki Kuvâ-yı Milliye birlikleri ile beraber Pozantı'nın Adana ile olan bağına keserek Pozantı ve çevresini ele geçirmiş, Mayıs 1920'de Binbaşı Mesnil komutasındaki Fransız birliğini esir almıştır. Bölgedeki Kuvâ-yı Milliye'nin büyük çoğunluğunu Niğde, Bor ve Ulukışla'dan gelen gönüllüler oluşturmuştur. Ulukışlalı kadınlar da bu mücadele içerisinde önemli yararlılıklar göstermişlerdir.²⁶

Millî Mücadele'ye destek veren Niğde, Bor ve Ulukışla Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti dışında Niğde'de faaliyet gösteren farklı millî cemiyetler de vardır. Bu cemiyetlerin başında Adana ve çevresinde Millî Mücadele'yi teşkilatlandırmaya çalışan Kilikyalılar Cemiyeti gelmektedir. Bu cemiyet Niğde'de Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı ile çalışmalarını sürdürmüş, Niğde ve çevresinde silah, cephaneye ve para toplama konusunda yoğun faaliyetler göstermiştir.²⁷

Niğdeli kadınlar da Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele döneminde önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Niğdeli kadınlar tarafından Niğde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin kuruluşu Niğde Mutasarrıfı Tevfik Bey tarafından 7 Şubat 1920 tarihinde Sivas Valiliğine bildirilmiştir. Niğde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Niğde Şubesi başkanı Feride ve sorumlu kâtip Naciye imzası ile İstanbul'a işgalleri protesto eden telgraflar göndermişlerdir.²⁸ Bunların dışında Niğde'de kadınlar tarafından Niğde Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet de Kilikya bölgesindeki işgal ve mezalimi protesto etmiştir.²⁹

²⁴ Tuğba Korhan, "Ulukışla'nın Savaşlardaki Rolü Hakkında Bir Değerlendirme", *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, II/10 (2018), s. 1-8.

²⁵ *Türk İstiklal Harbi IV'üncü Cilt Güney Cephesi*, s. 75.

²⁶ İbrahim Öztürk, "Millî Mücadele'de İşgal ve Zaferlerin Niğde'deki Yansımaları", *Turkish Studies*, 13/8 (2018), s. 236-237; Gedik, "Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920", s. 143-184.

²⁷ Çamur, "Birinci Mecliste Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri", s. 26-27; Bayram Sakallı, *Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997, s. 226.

²⁸ Öztürk, "Millî Mücadele'de İşgal ve Zaferlerin Niğde'deki Yansımaları", s. 239.

²⁹ *Hakimiyeti Milliye*, 23 Mart 1336, Numara 18, s. 3.

Millî Mücadele sırasında Niğde ve çevresi Güney cephesine gönderdiği gönüllüler ile önemli hizmetlerde bulunduğu gibi, Batı cephesinde de düzenli ordu içerisinde önemli yararlılıklar göstermiştir. Bu dönemle ilgili üzerinde durulması gereken iki önemli şahsiyet Albay Süleyman Fethi Bey ve Halil Nuri Yurdakul'dur. Albay Süleyman Fethi Bey İzmir Askerlik Şubesi başkanı iken İzmir'i işgal eden Yunanlar tarafından şehit edilmiştir.³⁰ Halil Nuri Yurdakul ise Batı cephesi kurulurken Ali Fuad Paşa tarafından görevlendirilmiş, önemli hizmetlerde bulunmuş genç subaylardan biridir.³¹

Niğde'de bulunan Hilal-i Ahmer Cemiyeti de Millî Mücadele sırasında ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli yardımlarda bulunmuştur. Cephelere, Niğde Hilal-i Ahmer Cemiyeti deposundan ordunun ihtiyacı olan giyecek malzemeleri ve pansuman malzemeleri başta olmak üzere birçok yardımlar gönderilmiştir.³²

4. I. TBMM'de Niğde Milletvekilleri

16 Mart 1920 tarihinde İtilaf devletleri tarafından İstanbul'un işgal edilmesi ve Mebusan Meclisi'nin faaliyet gösteremez hale gelmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa tarafından Ankara'da yeni bir meclisin açılış süreci başlatılmıştır. Bu süreç çerçevesinde Niğde'de 6 Nisan 1920 tarihinde yapılan seçimlerde Zeynel Abidin Efendi, Hakkı Paşa, Ratıb-zâde Mustafa Efendi, Vehbi Efendi, Hilmi Efendi Niğde milletvekilleri olarak seçilmişlerdir.³³ Seçilen bu milletvekilleri dışında Osmanlı Mebuslar Meclisi üyesi olan Ata Bey de Niğde milletvekili olarak Birinci TBMM'ye katılmıştır.³⁴

Birinci Dönem Niğde milletvekillerinden Ratıb-zâde Mustafa Bey 26 Aralık 1920 tarihinde vefat etmiştir. Ata Bey Birinci Meclis'te iki kez Dâhiliye Vekilliği görevinde bulunmuş, meclis içerisinde çeşitli komisyonlarda görev yapmıştır. Bu dönem içinde üçü gizli oturumlarda olmak üzere on bir konuşma yapmış, bir kanun önerisi vermiştir. Ayrıca TBMM'nin 2. ve 3. dönemlerinde de Niğde milletvekili olarak görev yapmıştır. Ahmet Hakkı Paşa mecliste bütçe, sağlık ve PTT komisyonlarında çalışmıştır. Batı cephesine iâşe sağlamak için çalışmalar yapmıştır. İstiklal Mahkemelerinde üye olarak bulunmuştur. Kırmızı-yeşil şeritli istiklal madalyasına sahiptir. Vehbi Çorakçı Birinci Meclis'te iki kanun teklifinde bulunmuş, Millî Mücadele'ye şahsen ekonomik destek olmuş, Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa tarafından takdir görmüştür. Mustafa Hilmi (Soydan) milletvekilliği öncesinde Millî Mücadele'nin Niğde'de teşkilatlanmasında etkin rol oynamıştır. Bu dönem içerisinde mecliste on beş konuşma yapmıştır.³⁵

³⁰ Çamur, "Birinci Mecliste Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri", s.16.

³¹ Halil Nuri Yurdakul, ed., Mehmet Öncel Koç, Niğde: Niğde Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2011, s. 4-16.

³² Mesut Çapa, *Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)*, Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, 2010, s. 98-101.

³³ *TBMM Arşivi*, Zeynel Abidin Bayhan, Mustafa Vehbi Çorakçı, Mustafa Hilmi Soydan, Seçim Mazbataları.

³⁴ Çamur, "Birinci Mecliste Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri", s.44.

³⁵ Çamur, *Birinci Mecliste Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, s. 51-68.

5. Sonuç

Millî Mücadele döneminde Niğde ve çevresi işgale uğramamasına rağmen İngiliz, Fransız ve Yunan işgallerine karşı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurarak teşkilatlanma yoluna gitmiş, cephelere gönüllüler göndermiş, İstanbul Hükümeti'ne işgalleri ve mezalimleri protesto eden telgraflar çekmiştir. Niğde, Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısına uyarak Sivas Kongresi'ne üç temsilci göndermiştir. Bu temsilcilerden Mustafa Bey Heyet-i Temsiliye üyeliğine seçilmiştir. Niğde milletvekilleri de Millî Mücadele'yi gerçekleştiren I. TBMM'de aktif olarak görev almış, Mustafa Kemal Paşa'nın en yakın çalışma arkadaşlarının arasında, birinci grup içerisinde bulunmuşlardır. Niğde, Mondros Ateşkes Anlaşması sonrası millî teşkilatlanmanın ilk yapıldığı yerlerden birisi olup, bu konuda bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından takdir edilmiştir. Niğde halkı Millî Mücadele'de birçok cepheye asker gönderdiği gibi özellikle Adana ve Pozantı cephesine destek olmuştur. Pozantı'nın düşman işgalinden kurtarılmasında önemli rol oynayarak Fransızlar ve bünyelerindeki Ermenilerin Anadolu içlerine işgallerini genişletmelerine engel olmuşlardır.

Kaynaklar / References

- Arşiv Belgeleriyle Atatürk ve Niğde*. Haz. Alper Lütfi Göncü. Niğde: T.C. Niğde Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022.
- Çamur, Selma. *Birinci Mecliste Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Çapa, Mesut. Kızılay (*Hilal-i Ahmer*) Cemiyeti (1914-1925). Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, 2010.
- Ertuğrul, Ali. *Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hâfidü'l-Halîk'ı (Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak)*. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015.
- Gedik, İlhan. "Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920". *Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine*. Ed. Musa Şaşmaz, İstanbul: Kitabevi, 2008: 143-184.
- Halil Nuri Yurdakul*. Ed. Mehmet Öncel Koç. Niğde: Niğde Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2011.
- Hakimiyet-i Milliye*. 23 Mart 1336, Numara 18.
- Korhan, Tuğba. "Ulukışla'nın Savaşlardaki Rolü Hakkında Bir Değerlendirme". *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. II/10 (2018): 1-8.
- Millî Mücadele'de Niğde*. Ed. Mehmet Öncel Koç. Niğde: T.C. Niğde Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, D. 4, C. I, 12 Kânunusani 1336.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, D. 4, C. I, 6 Mart 1336.
- Özgül, M. Cemil. *Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'daki Çalışmaları (27 Aralık 1919 - 23 Nisan 1920)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1989.
- Özkan, Salih. *Cumhuriyet Döneminde Niğde (1923-1986)*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1986.
- Öztürk, İbrahim. "Millî Mücadele'de İşgal ve Zaferlerin Niğde'deki Yansımaları". *Turkish Studies*. 13/8 (2018): 231-246.
- Öztürk, Gülin. *Niğde Sancağı Merkez Kasabası Asar-ı Atika Defteri*. Konya: Kömen Yayınları, 2012.
- Şahingöz, Mehmet. *Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin İstifası ve Tepkileri*. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2001.
- Sakallı, Bayram. *Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.
- Selvi, Haluk. *İşgal ve Protesto*. İstanbul: Değişim Yayınları, 2007.
- Şaşmaz, Musa. *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*. C. XII. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- Şaşmaz, Musa. "Aksaray'ın İdari Taksimatı". *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences*. 13 (October 2019): 130-153.
- Tansel, Selahattin. *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. C. I-IV. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1977.

TBMM Arşivi, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

TBMM Arşivi, Zeynel Abidin Bayhan, Mustafa Vehbi Çorakçı, Mustafa Hilmi Soydan, Seçim Mazbataları.

Topal, Nevzat. "13. Yüzyılda Niğde Çevresinde Ortaya Çıkan Bir İsyân: Niğde Hatiroğlu İsyânı". *I. Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu*. Ed. Hüseyin Gönel. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları, 2015: 246-258.

Topal, Nevzat. "15. Yüzyılın İlk Yarısında Niğde'nin Siyasal ve Kültürel Yapısı". *I. Uluslararası Niğde Dil, Kültür ve Tarih Sempozyumu*. Haz. Mustafa Talas. Ankara: Nobel Yayınevi, 2012: 281-288.

Topal, Nevzat. "Tyana ve Çevresine Yapılan Arap Akınları". *Niğde Tarihi Üzerine*. Ed. Musa Şaşmaz: İstanbul. Kitabevi, 2005: 17-23.

Topal, Nevzat. *15. Yüzyılda Niğde*. Konya: Kömen Yayınları, 2018.

Toroğlu, Emin. *Niğde İli Yerleşmeleri ve Lokasyon Planlanması*. Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1971.

Türk İstiklal Harbi IV'üncü Cilt Güney Cephesi. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.

Yazıcı, Nuri. *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi*. Konya: Damla, 1993.

Yılmaz, Faruk. *Kurtuluş Savaşı ve Sonrasında Niğde*. Niğde: Hamle Matbaası, 1998.

Yazar Hakkında / About Author

**Doç. Dr. İbrahim ÖZTÜRK | Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi |
iozturk[at]ohu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-0431-9433**

13.09.1966 tarihinde Niğde'de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Niğde'de tamamladı. Lisans eğitimini 1983-1987 yılları arasında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü'nde; yüksek lisansını "Niğde Sancağı'nın İdari ve Demografik Yapısı (1868-1923)" isimli tezi ile 1995 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladı. Doktorasını 2002 yılında "Atatürk Döneminde Alman Bilim Adamlarının Üniversitelerimizde İstidamı Türk Bilim ve Kültür Hayatına Etkileri" isimli tezi ile Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. 1993-2000 yılları arasında Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2000-2003 yılları arasında Niğde Üniversitesi Bor Meslek Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisi oldu. 2003 yılında Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Yardımcı Doçent olarak göreve başladı. 21.06.2019 tarihinde Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalında Doçent unvanı aldı. Halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Yayınlanmış çok sayıda kitabı ve makalesi bulunmaktadır.

**Assoc. Prof. Dr. İbrahim ÖZTÜRK | Niğde Ömer Halisdemir University |
iozturk[at]ohu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-0431-9433**

Born on 13.09.1966 in Niğde, he completed his primary, secondary and high school education in Niğde. He completed his undergraduate education at Selçuk University, Faculty of Education, Department of History Teaching between 1983-1987 and his master's degree at Erciyes University Institute of Social Sciences in 1995 with his thesis titled "Administrative and Demographic Structure of Niğde Sancağı (1868-1923)". He completed his doctorate in Niğde University Institute of Social Sciences in 2002 with his thesis titled "The Effects of German Scientists in Atatürk's Period on Turkish Scientific and Cultural Life". Between 1993 and 2000, he worked as a research assistant at Niğde University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History. Between 2000 and 2003, he worked as a lecturer at Niğde University Bor Vocational High School. In 2003, he started to work as an Assistant Professor at Niğde University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History. On 21.06.2019, he received the title of Associate Professor in the Department of Atatürk's Principles and History of the Republic. He is still working as a faculty member at the same university. He has many published books and articles.